

Seminár

Zahrnutí vylúčením?

Ako zabezpečiť, aby tradičné trestnoprávne záruky fungovali aj pre deti, ktoré čelia štrukturálnemu znevýhodneniu?

**Bratislava, Hotel Tatra
(Námestie 1. mája 5)**

4. november 2025

Anotácia:

V roku 2016 bola na pôde Európskej únie prijatá smernica (EÚ) č. 2016/800 o procesných zárukách pre deti, ktoré sú podozrivými alebo obvinenými osobami v trestnom konaní, čo nepochybne znamenalo dôležitý krok v systematickom zabezpečovaní predovšetkým procesných práv detí v konflikte so zákonom. Napriek tomu však smernica v praxi mnohých členských štátov EÚ nepriniesla výraznejšie zlepšenie právneho postavenia týchto detí. Dôvodom je predovšetkým skutočnosť, že prípady detí v konflikte so zákonom sa často neriešia ako protiprávne konanie, ale ako „výchovné problémy“ a riešia sa v systémoch sociálnej starostlivosti namiesto systémov trestného práva alebo systémov tzv. súdnictva vo veciach mládeže.

Slovensko v tomto smere nepredstavuje výnimku, keďže prípady jednotlivých detí, ktoré sa dostanú do konfliktu so zákonom, teda porušia normy trestného práva, sa často riešia v rodinnoprávnom systéme. Namiesto väzby, ktorú by podľa zákona v konkrétnom prípade nebolo možné uložiť, sa tak deti alebo mladiství často ocitnú v režimovom školskom zariadení na základe predbežného opatrenia. Osobná sloboda detí a mladistvých je obmedzovaná nie v rámci trestu odňatia slobody, ktorý by v konkrétnom prípade ani nemuselo byť možné uložiť, ale v rámci výchovného opatrenia alebo ústavnej výchovy podľa zákona o rodine.

Ide o dlhodobo artikulovaný problém nielen z hľadiska systému trestného súdnictva, ale aj z hľadiska verejnoprávnej ochrany detí. Návrh na jeho riešenie sa však často zameriava na nutnosť dôsledne oddeľovať výchovné opatrenia alebo ústavnú výchovu ako opatrenia rodinného práva a ochrannú výchovu ako opatrenia trestného práva, a to nielen pokiaľ ide o ich realizáciu, ale aj pokiaľ ide o ich ukladanie. Inými slovami, rastie tlak na to, aby sa v reakcii na protiprávne konanie dieťaťa alebo mladistvého viac využívala ochranná výchova namiesto výchovných opatrení alebo ústavnej výchovy.

Ide však o skutočné riešenie problému, ktorý predstavuje prerokovávanie protiprávneho konania detí ako ich „výchovného problému“ v systéme verejnej ochrany detí? Samotná ochranná výchova predstavuje v systéme trestného súdnictva sociálno-opatrovnícky prvok a jej nariadenie závisí predovšetkým od spôsobu, akým sa hodnotí osobnosť dieťaťa alebo

mladistvého a ich výchovné zázemie. Nie je preto prekvapujúce, že toto opatrenie sa týka predovšetkým detí a mladistvých v zraniteľnej situácii, či už ide o destabilizujúcu chudobu, sociálne vylúčenie alebo mentálne a/alebo psychosociálne postihnutie. Štrukturálne znevýhodneným deťom neprináša väčšie záruky pred neprimeraným zásahom do ich práva na osobnú slobodu ako výchovné opatrenie alebo ústavná výchova. Nezabezpečuje im ani vyššiu ochranu pred prenášaním zodpovednosti za štrukturálne nedostatky na ich obeť.

Domnievame sa, že pre skutočne účinné uplatňovanie záruk obsiahnutých v smernici (EÚ) 2016/800 o procesných zárukách pre deti, ktoré sú podozrivými alebo obvinenými osobami v trestnom konaní, je potrebné hľadať iné cesty. Čo z hľadiska ľudských práv spôsobuje spoliehanie sa na individuálne donucovacie zásahy, hoci rámcované nie trestným, ale sociálno-opatrovateľským diskurzom? A ako je možné pristupovať k dieťaťu alebo mladistvému v konflikte so zákonom v systéme trestného súdnictva tak, aby nedochádzalo k prehľbovaniu sociálnej nespravodlivosti, ale aby naopak aj tento systém prispieval k jej zmierňovaniu? Práve týmto otázkam bude venovaný seminár.

Seminár sa realizuje v rámci projektu Access to Justice for Children Accused and Suspect in Criminal Proceedings (ACCESS) [Prístup k spravodlivosti pre deti, ktoré sú obvinené alebo podozrivé v trestnom konaní], ktorého cieľom je podporiť účinný a nediskriminačný prístup k spravodlivosti pre deti v trestnom konaní v celej EÚ a dodržiavanie procesných práv detí právnikmi a ďalšími odborníkmi. Cieľom projektu je podporiť účinné uplatňovanie smernice (EÚ) 2016/800 odstránením zistených nedostatkov v prístupe k procesným právam prostredníctvom vzájomnej výmeny skúseností medzi odborníkmi z oblasti justície zo šiestich krajín EÚ (Belgicko, Bulharsko, Česká republika, Holandsko, Poľsko a Slovensko).

Program seminára

9:00–9:30 **Registrácia**

I. Konferenčná časť

moderuje Mgr. Anna Sležková, Ph.D. (Fórum pre ľudské práva)

9:30–9:45 **Privítanie účastníkov, predstavenie projektu, stručné zhrnutie najdôležitejších poznatkov z národnej štúdie**

Mgr. Anna Sležková, Ph.D. (Fórum pre ľudské práva)

9:45–10:05 **Zahrnutí vylúčením: sociálno-opatrovnicke sankcie ako pozastavenie tradičných trestnoprávných záruk predovšetkým vo vzťahu k štrukturálne znevýhodneným skupinám**

Mgr. Anna Sležková, Ph.D. (Fórum pre ľudské práva)

10:05–10:25 **Optimalizáciou k marginalizácii? Príspevok k fungovaniu špeciálnych výchovných zariadení z pohľadu sociálno-vedného výskumu**

Mgr. et MgA. Kristína Jamrichová, Ph.D. (Fakulta výtvarných umení, Vysoké učení technické v Brně)

10:25–10:45 Diskusia

10:45–11:00 **Prestávka na kávu**

11:00–11:20 **Ako zabezpečiť, aby trestnoprávne záruky fungovali aj pre deti, ktoré čelia štrukturálnemu znevýhodneniu?**

Mgr. Tomáš Koňuch (Tenenet o.z.)

11:20–11:40 **Restoratívna justícia a sociálne vylúčenie detí a mladistvých v konflikte so zákonom: moderný prístup alebo prvotná cesta k uzdraveniu?**

JUDr. Tomáš Horeháj, Ph.D. (ReStart, o.z.)

11:40–12:00 Diskusia

12:00–13:00 Prestávka na obed

II. Diskusná sekcia

Moderuje Mgr. Anna Sležková, Ph.D. (Fórum pre ľudské práva)

13:00–14:15 **Téma: Individuálne posúdenie dieťaťa – príležitosť na diagnostiku alebo interakciu?**

Jednou z veľkých prekážok účinného uplatňovania procesných trestnoprávných záruk, a tým aj záruk hmotnoprávných, je nízka účasť detí a mládeže. K tomu dochádza často práve u detí, ktoré už čelia nejakej forme štrukturálneho znevýhodnenia, ktoré nemusia mať dôveru v systém a formálne riešenia, ktoré ponúka, nemusia dobre rozumieť jeho jazyku, alebo pre ktoré tento systém zostáva z iných dôvodov, napr. z dôvodu mentálneho a/alebo psychosociálneho postihnutia, neprístupný.

Smernica (EÚ) 2016/800 zakotvuje ako jedno z práv dieťaťa alebo mladistvého aj právo na individuálne posúdenie. Toto právo sa v praxi často naplňuje formou vypracovania správy o dieťati, ktorá hodnotí/diagnostikuje jeho situáciu. Zapojenie dieťaťa však v tomto ponímaní zostáva nízke. Nemôže práve toto právo a spôsob, akým ho chápeme, vytvárať priestor na to, aby sme s konkrétnym dieťaťom alebo mladistvým nadviazali efektívnu komunikáciu a interakciu a aktivizovali ho aj vo vzťahu k prebiehajúcemu trestnému konaniu alebo konaniu o čine, ktorý je inak trestný? Čo by tento prístup vyžadoval? A existujú na to v systéme dostatočné zdroje?

Diskusia

14:15–14:30 Prestávka na kávu

14:30–15:45 **Téma: Trestná spravodlivosť a sociálna spravodlivosť – príbeh o večnej nezlučiteľnosti?**

Trestný systém je všeobecne spájaný s očakávaním spravodlivosti. Kritické smery spoločenských vied však často poukazujú na to, že od nástupu modernity sa tento systém využíva aj ako nástroj postihu určitých, predovšetkým chudobných sociálnych skupín a ich príslušníkov, a ich udržovania v situácii spoločenského vylúčenia (napr. Foucault, Garland). Bez ohľadu na to, či išlo alebo ide o priamy úmysel, nemožno poprieť, že trestný systém v moderných spoločnostiach takto funguje. Vieme tento kurz voči štrukturálne znevýhodneným deťom zvrátiť? Čo na to potrebujeme a na aké prekážky narážame?

Diskusia

15:45–16:00 Zhrnutie, záver a rozlúčka s účastníkmi

**Spolufinancovaný
Európskou úniou**

Financované Európskou úniou. Názory a stanoviská vyjadrené v tomto dokumente sú však výlučne názormi autora (autorov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory Európskej únie alebo Európskej komisie. Európska únia ani Európska komisia za ne nenesú žiadnu zodpovednosť.